

I boken *Listening to Prozac* gör författaren Peter D Kramer en genomgång av undermedlet Prozac och dess medicinska, psykologiska, sociala, ideologiska och filosofiska implikationer. Svante Folin anmäler.

En av den västerländska medicinens arketypiska idéer är läran om de fyra temperamenten. Teorin fick sin klassiska utformning av Hippokrates "läkekonnstens fader" på 400-talet före vår tideräkning. Han klassificerade människor i fyra olika lynnetyper, bestämda av den dominerande ingrediensen i kroppssoppan.

Saklitteratur

Peter D Kramer
Listening to Prozac
Penguin 1994

Melankolikern behärskades av svart galla, sangvinikern av hett blod, kolerikern av gul galla och flegmatikern av slem. Detta kroppsvätskornas grundämnessystem relaterades i sin tur till de fyra elementen jord, vatten, eld och luft.

Senare krusiduller på temat, där den enväldige härskaren gärna ville se samhället som en organism, överförde de fyra temperamenten till de fyra stånden – den koleriska adeln, det melankoliska prästerskapet, de sangviniska borgarna och den förkrossande majoriteten slemmiga bönder.

Ursprungsteorin förfinades sedan av Galenos, som genom olika mixar av kroppsvätskor, kom fram till att det fanns nio olika temperamerter. Den vätskebaserade temperamentsläran blomstrade i mer än tvåtusen år och kulminerade litterärt med Robert Burtons (1577-1640) femtonhundrasidiga *Anatomy of Melancholy*, en obeaktad, helig skrift i Montaigne-klass.

Blodiglar

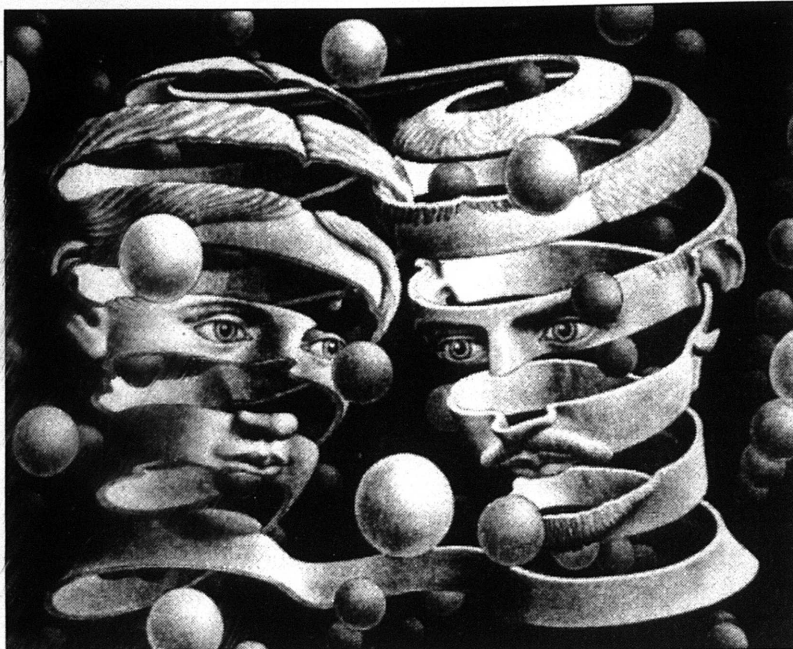
Efter den moderna medicinens genombrott har humoralpatologin reducerats till samma kuriosakabinett, som bebos av blodiglar & Co (blodiglarna har nyligen fått en renässans som hjälpreddor vid känsligare, kärkirurgiska ingrepp).

Framstegen inom hjärnkemin, där man isolerat ett fyrtyotal neurotransmittorer, som i olika hänseenden bestämmer våra mentala funktioner, kan ses som en extrem sofistikerad, molekylärbio-logisk variant av Hippokrates lära.

Psykiatrin har under sin mer än sekellånga existens utmärkts av i det närmaste total, terapeutisk impotens, kombinerad med knappologisk mani. Det främsta, synliga tecknet på vetenskaplig dynamik har varit att antalet registrerade, mentala åkommor årligen ökat.

Den psykologiska psykiatrins olycksaliga blandning av diagnostisk subtilitet och praktisk ineffektivitet bröts brutalt 1945, då en okänd, australiensisk psykiater John Cade mer eller mindre av en slump började behandla kroniskt manisk-depressiva patienter (idag bipolära personligheter) med grundämnet litium – resultatet var lika dramatiskt som oförutsett. För första och hitin-

Hur bra får man må?



Själslig kemi. Eftersom en betydande del av mänskligheten i varierande grad lider av oförmåga att uppleva lust och lycka öppnar Prozac svindlande perspektiv. Den gamla, utilitaristiska drömmen om största, möjliga antal skulle med några raska pennstreck reduceras till en receptfråga.

tills enda gången hade man funnit en "magisk kula", som rent kemiskt botade en ditintills helt terapistresistent mentalsjukdom. Sedan följde 1952 klorpromazin mot schizofreni, vilket startade den massiva och till sina konsekvenser ännu oöverskådliga emigreringen från mentalsjukhusen.

Revolution

Den farmakologiska psykiatrin innebar en revolution i ordets egentliga mening inom en disciplin, som präglats av terminologiska modenycker, stagnation och terapeutisk nihilism, respektive omotiverad entusiasm (temperamentsfråga).

Schizofrenia och manodepressiva utgör dock en liten, om än svårhanterlig, del av befolkningen, ca 2%. De mentala folksjukdomarna par preference är depression och ångest. Den nu grasserande "panikångesten" var psykiatriskt icke etiketterad förrän i slutet av 70-talet. Även här gjordes framsteg med delvis fungerande tricyklider, som visserligen ofta hade avsedd verkan men i mängd önskade bieffekter, till exempel svettningar, hjärtklappning, muntorrhet, förstoppning och impotens.

Under trettio år fortsatte denna farmakologiska ökenvandring – sedan kom Prozac & Co (Sipramil, Seroxat och Fevarin finns i Sverige). Till skillnad från andra psykofarmaka, som upptäckts av en slump, rör det sig här om en skräddarsydd molekyl (fluoxetin) med relativt ringa biverkningar, som upptäcktes 1974 och lanserades 1987.

Undermedlet har åtnjutit extrem, mer eller mindre vederhäftig exposition i massmedia och börjar redan ingå i folkmytologin. För den som önskar mer se-

riös information, rekommenderas den amerikanske psykiatiker Peter D Kramer, som skrivit en ytterst tankeväckande bok *Listening to Prozac*, om prozac-revolutionens medicinska, psykologiska, sociala, ideologiska och filosofiska implikationer.

Prozac tillhör en grupp läkemedel (ursprungligen framtagen av Astra, som emellertid fick kalla fötter), som verkar genom att öka mängden av serotonin i hjärnan. Denna viktiga signalsubstans kontrollerar bland mycket annat ångest och depression. De nya medlen bromsar serotoninet resorbering och kallas därför kollektivt "serotonin specific reuptake inhibitors" eller SSRI.

Botar det mesta

De botar eller lindrar ett förbluffande brett spektrum av symptom – depression, panikångest, PMS, anorexia, bulimia, bristande uppmärksamhet, social inkompetens m m. Mot detta torde få ha något att invända. Problemet är att serotoninökningen även leder till att en hel mängd personlighetsvariabler påverkas, till exempel säkerhet, mod, självhävdelse, lugn, social smidighet och uthållighet.

Den emotionella termostaten ställs om till en högre och vad vi normalt skulle betrakta som mer positiv nivå. I Kramers vittomfattande praktik förvandlades sedan länge stagnerade gölar, fulla av miserabla ankungar helt dramatiskt till en veritabel svansjö. Obotliga dysterkvistar sprang fram i full blom. Pillertrillarna hade tydligen lyckats frambringa en god approximation av Aldous Huxleys *Soma*, som förenade alla kristendomens och alkoholens goda men inga av deras dåli-

ga sidor.

Det vanliga gatusortimentet av droger från etyl till mer extasbetonade produkter påverkar hjärnan direkt i en riktning, som konsumenten uppfattar som lustbetonad. De är genvägar till eufori – brukaren behöver inte företa sig någon av de aktiviteter, som normalt är förutsättning för att uppnå välbefinnande.

Prozac verkar däremot så att vi blir mer disponerade och förmögna att anamma tillvaros glädjeämnen – gräset blir grönare, himlen blir blåare och medmänniskorna intressantare och mer kongeniala. Den psykologiska forskningen blir allt klarare över att temperamentet är en avgörande faktor, som influerar personligheten och individens allmänna, psykiska status.

Eftersom en betydande del, kanske majoriteten av mänskligheten, som vanligen inte uppfattas som psykiskt sjuk, i varierande grad lider av "ahedonia" eller "hypohedonia", det vill säga

oförmåga att uppleva lust och lycka, öppnar sig här svindlande perspektiv. Den gamla, utilitaristiska drömmen om största, möjliga antal skulle med några raska pennstreck reduceras till en receptfråga.

Det som politiska visionärer, religiösa fanatiker och den samlade sakkunskapen hitintills gått bet på, skulle kunna fixas genom att vi låter våra spattiga synsaper lösa sig i ett serotoninbad. Om livsglädje, självkänsla, dådkraft och social framgång är en fråga om kemi snarare än psykologi, lossar själens grepp om hjärnan betänkligt, vilket kommer att bekymra mängden inom det andliga ståndet.

Som framgår av Första mosebok vill Gud dessutom inte att vi skall må bra (efter äppelincidenten) – svett och smärta är vad som står på dagordningen. Detta kommer inte att hindra menigheten, som dignar under det förestående årtusendeskiptets apokalyptik, från att mottaga det nya transsubstansationsmiraklet med utsträckta armar.

Mellan de salighetstörstande och lyckopillret står Socialstyrelsen, stora delar av det medicinska etablissemanget och ett otal entreprenörer i det våldsamt expansiva etikgescäftet. Man har påpekat, att den mänskliga benägenheten för depression har haft ett evolutionärt överlevnadsvärde – det är bra att vara låg i alla bemärkelser, när alfaporna slås om makten; svårt depressiva gör mycket mer realistiska sannolikhetsberäkningar än "friska" etc.

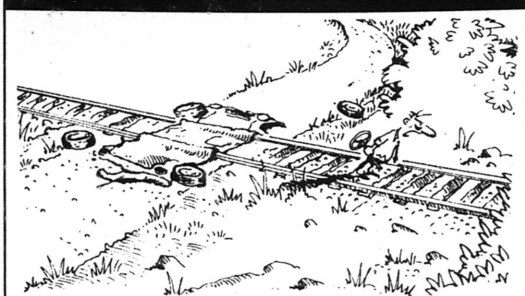
Fassfascisterna orerar om legalt kokain och farmakologisk kosmetika. Allsköns moralisterna och medicinska kalvinister hävdar att känslor av skuld, synd och ångest höjer oss över de glättigt gytjiga svinens själlösa förmjösamhet och för oss närmare Gud eller andra existensellt beundransvärda positioner. Vad skulle det blivit av ångestfakirer som Kirkegaard, van Gogh och Kafka, om de haft tillgång till Prozac.

Ekonomiska intressen

En växande yrkesgrupp, psykoterapeuterna (i vid mening inkluderande spågmur, kristallhelare m m), har utomordentligt starka, ekonomiska intressen att bevaka. De snabba framstegen inom neurokemin hotar bokstavligen att beröva dem deras levbröd. Vem, utom en obotligt narcissistisk egocentriker, skulle slänga ut en miljon på en psykodynamisk, vars terapeutiska värde även Freud startat betvivlade, om ett säkrare, för att inte tala om snabbare, resultat kunde uppnås med en burk piller för några hundringar?

SVANTE FOLIN

Hans Lindström



- Jag kom från höger!!!